

Päikköparit ja muut ryhmät päälajikokoelmassa

Helpon pohjan päälajikokoelmalle saa ostamalla lehtisarjan, jossa on valmiina paikka kaikille Suomen tai muun maan postimerkeille. Paikat ovat käytännössä aina yksittäisille postimerkeille. Ryhmille saatetaan varata paikka joko yksittäisten sijaan tai niiden lisäksi, jos erilaisia merkkejä on vierekkäin kuten yleensä pienoisarkeissa.

Usein tulee saaneeksi esimerkiksi erien mukana ryhmiä, jotka eivät mahdu merkkipaikoille. Jos niitä ripottelee pitkin lehtien reunoja, rikkoutuu esteettinen vaikutelma, jota kansion kustantaja on asettelulla tavoitellut. Ryhmät voi aina hajottaa, mutta tämä ei ole välttämättä filateliselta tai taloudelliselta kannalta järkevää.

Ryhmät koossa vai hajalle

Perusmuodossaan ja perinteisesti postimerkkeily on Suomen tai muun maan irtomerkkien keräilyä päälajeina. Merkit ovat käytettyjä, leimaamattomia tai sekaisin kumpiakin. Kokoelma voi hyvin olla vaikkapa säiliökirjassa, mutta useimpien keräilijöiden tavoitteena on varmaankin saada postimerkit ainakin jossain vaiheessa lehdille, joko valmiina ostetuille tai itse tehdyille.

Päälajikeräilijällä on ongelma edessään, jos jostain tulee pari, nelilö tai muu ryhmä, ja kokoelmassa on paikka vain yhdelle merkille. Pitäisikö ryhmä hajottaa ja paras merkki valita kokoelmaan, vai mitä pitäisi tehdä? Yksi ratkaisu on koettaa myydä ryhmä, ostaa raholla yksittäismerkki ja, jos jotain jää jäljelle, käyttää muihin tarkoituksiin. Tarramerkeissä ryhmiä ei oikeastaan ole, sillä merkit stanssataan jo painovaiheessa yleensä erilleen.

Päikköpareissa hajottamisen kynnyks on korkea ja etenkin kun ne ovat virhepainamia. Jos sattuu repimään tai leikkaamaan vahingossa, virheasennossa ollut merkki kannattaa merkitä. Kuvaketunnusten perusteella kenttätyyppi voidaan mahdollisesti määrittää jälkeenkäin päin ja todeta näin arkin muista merkeistä poikkeavaksi. Merkki pitäisi kai laittaa kokoelmaan ylösalaisin.

Soikiomerkkien päikköparit ja päikkökuusilo

Päikköpareista tulee suomalaiselle keräilijälle ehkä ensimmäisenä mieleen 5 ja 10 kopeekan soikiomerkit. Pelkästään postileimalla mitätöidyt merkit ovat olleet ainakin aikoinaan muita halutumpia. Mikko Ossa kertoo *Keräilyuutisissa* 4/2008, että tällaisia 10 kopeekan päikkökohteita tunnetaan kaksi kappaletta. Molemmat on kuvattu Leo Linderin kirjassa *Suomen soikiomerkit* (Posti- ja lennätinhallitus 1956).

Köyhän miehen päiköksi kutsutaan joskus soikiomerkkiä, jonka yläreunassa näkyy toista merkkiä. Linderin kirjassa on 5 kopeekan merkki ja puolikas toista kuvatekstillä ”1 1/2 soikiomerkkiä päikköparina”. Melkein päikköpari, voisi joku sanoa.

Soikiopäikköjen suurin tunnettu ryhmä on 10 kopeekan käyttämätön päikkökuusilo. Sitä ei ole enää olemassa, sillä 1960-luvun lopulla kuusilosta erotettiin päikköpari. Ossa kirjoittaa asiasta *Abophilissa* 4/1969 ja pitää kuusilon rikkomista korvaamattomana karhunpalveluksena suomalaiselle filatelialle. Toisaalta hän toteaa: ”Suomessa ei liene tänä päivänä montakaan sellaista filatelistia, jotka pystyisivät kohteen hankintaan, tämä on valitettava totuus.”

Päikkökuusilo on kuvattu Linderin kirjassa sekä vuoden 1988 Finlandia-näyttelyn postimerkkivihkossa. Kuusilo ja kaikki muut vihkon kohteet ovat olleet Agathon Fabergén kokoelmassa. Vihkosta julkaistiin vuoden 2017 Finlandia-näyttelyyn 6000 kappaleen lisäpainama, joka tehtiin käsikäyttöisillä laitteilla vihko kerrallaan.

Kymmenen kopeekan käyttämätön päikkökuusilo on vuoden 1988 Finlandia-näyttelyn Fabergé-vihkossa. Kuusilo on kuvattu niin, että siitä irrotettu päikköpari näkyy postimerkillä ja loput väliössä. Hammastus menee siinä kohtaa missä veitsi tai muu väline on tehnyt aikoinaan tehtävänsä.

Postiljonen järjesti Malmössä 26. maaliskuuta tänä vuonna huutokaupan, jossa oli tarjolla Terttu Östermanin klassisen Suomen kultamitalikokoelma. Siihen sisältyi edellä mainittu päikköpari, joka myytiin 42 000 euron hintaan (ilman huutorahaa). Päikkönelilö on ollut ainakin Corinphilan huutokaupassa vuonna 1997 ja nousi siellä *Filatelistin* 10/1997 mukaan huutokaupan kalleimmaksi kohteeksi. Sekä pari että nelilö ovat OvalPoint-tietokannassa.

Tahallisia päikköjä päät ja jalat vastakkain

Suomen soikiopäiköt ovat harvinaisia, mutta sikäli aivan normaaleja, että merkit painettiin päikköasentoon toisiinsa nähden. Pystypari tavanomaisessa asennossa olisi suuri sensaatio. Painaminen tehtiin käsityönä.

Baijerin ja samalla Saksan ensimmäiset postimerkit vuodelta 1849 oli sitä vastoin tarkoitus painaa samaan asentoon. Yhden kreuzerin merkkiä kutsutaan mustaksi

ykköseksi (*Schwarzer Einser*), ja se on kuvattuna muun muassa Itä- ja Länsi-Saksan postimerkillä vuonna 1949. *Abophilissa* 4/1986 ja 6/1986 kerrotaan käyttämättömistä 12-ryhmästä, jossa yksi arkinreunamerkki on päikköasennossa. Kohde myytiin saman vuoden alkukesällä saksalaisessa huutokaupassa provisioineen nykyrahassa puolen miljoonan euron hintaan.

Tahallaan tehdyt päikköparit eivät ole välttämättä sen harvinaisempia kuin tavalliset parit tai yksittäiset merkit. Finlandia-näyttelyyn julkaistun Suomen postimerkin 100-vuotisjuhlamerkin päikköpari vuodelta 1956 on *LAPE*-erikoisluettelossa leimattuna itse asiassa euron halvempi kuin kaksi erillistä merkkiä yhteensä. Päikköparin merkeissä on sama postitorvivesileima mutta eri asennossa.

Kuvassa on päikköpareja Turkista, Länsi-Saksasta, Marokosta ja Belgiasta, sotavuoden joulumerkin päikköpari päät vastakkain sekä Sveitsin gutterpäikköpari. Turkin postimerkin aiheena on kansainvälinen raittiuskongressi, ja se kuvaa pullossa olevaa käärmettä kita auki kaksihaarainen kieli ulkona. Merkit ovat vuosilta 1956, 1961, 1965, 1973, 1937 ja 1942.

Postimerkkivihkoissa päikköpareja on usein esimerkiksi Saksassa. Suojarei'itteissä päikköjä on syntynyt niin, että merkkejä on rei'itetty vastakkain taitettuna.

Kolmion muotoiset merkit on pakko painaa päikköasentoon, ellei väliin haluta jättää väliöitä. Tällaisia ovat Osmo 'Omppu' Omenamäen piirtämät hyönteismerkit, jotka ilmestyivät vuoden 1995 Finlandia-näyttelyn johdosta kymmenen kappaleen arkeissa. Leppäkerttumerkkejä on Postimerkkikeskuk- sen julkaiseman pastilliaskin kannessa tekstillä ”meidän merkki on postimerkki”.

Päiköissä merkit eivät aina päikkäin

Päikkö tulee sanasta päikkäin. *Kielitoimiston sanakirjan* esimerkeissä pojat makaavat lat- tialla päikkäin eli päät vastakkain tai yhdessä, ja tulot ja menot menevät päikkäin tasan.

Sanakirjan mukaan päikköpari tai päikkö on postimerkkipari, jossa toinen merkki on toiseen nähden ylösalaisin. Merkitys on siis yleisempi kuin päikkäin maassa ja koskee kaikenlaisia pysty- sekä myös vaakapareja, joissa merkit ovat sivuttain. Saksan kielen *Kehrdruck* on siinä mielessä osuvampi, että se viittaa merkkien käännettyyn tai kääntynee- seen asentoon.

Vuoden 1942 joulumerkistä tunnetaan päikköpareja kahdella eri hammasteella. Åke Berglund hinnoittelee kirjassaan *Suomen Tuberkuloosin Vastustamisyhdistys. Joulu- merkit* (Suomen Filatelistiliitto 1994) harvahampaisen niistä yleisemmäksi. Joulumerkki on kesäaiheinen niin kuin myös edellisen vuoden, ja kummatkin on suunnitellut Martta Wendelin.

Turun Postimerkkikerho on julkaissut kolme kirjeensulkijamerkkiä, joista ensim- mäinen on vuodelta 1938. Arkissa on 20 merkkiä, ja kunkin keskellä on viisi päikkö- paria. Veikko Niskala kirjoittaa *Abophilissa* 2/1979, että merkin suunnitteli faktori Veikko Toivonen, ja sitä painettiin *Uuden Auran* kirjapainossa noin 5000 kappaletta. Merkkiä on kahta väriä.

Vuoden 1988 alennuspostimerkit ovat yhdeltä sivulta hammastamattomia samoin kuin edellisen vuoden Finlandia-automaattivihkon leijonamerkit. Jos laajentaa päälajikokoelmaa tällaisiin hammaste-eroihin, luontevalta vaikuttaisi niiden kerääminen pareina jos mahdollista. Ruotsissa vastaavanlaisia julkaistiin jo 1930-luvulla.

Päälajikokoelmassa päikköparit ja muut ryhmät eivät ole oikein edukseen. Niistä voi sen sijaan tehdä erillisen lisäkkeen kansion loppuun tai koota oman kokonaisuuden. Vuosituhannen alussa aloittelin venäläislei- mojen kokoelmaa, jossa on vain kotkamerk- kien vaakapareja. Leimakeräilyyn merkit ovat yksittäin hiukan liian kapeita.

Kaikkea ei tarvitse rakentaa systemaatti- seksi kokoelmaksi. Kiinnostavasti valikoitu otos esimerkiksi numerokuusiloista voi hyvin riittää omiin tarpeisiin. Postimerkkiryhmien yleiskeräilijä etsii erityyppisiä kohteita eri maista ja samalla varmaan myös muutaman päikköparin.

Julkaistu: *Filatelisti* 6/2021